

ПЕРЕБУВАННЯ ДАНСЬКОЇ ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ У КИЄВІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЩОДЕННИКА ЮЛЯ ЮСТА 1709–1711 pp.)

Роман Потьомка

THE STAY OF THE DANISH DIPLOMATIC MISSION IN KYIV (BASED ON THE MATERIALS OF THE DIARY OF JUEL JUST 1709–1711)

Roman Potiomka

Juel Just came from the famous Northern Jutland noble family Jul (Yuel). Among the famous representatives of the family, it is worth highlighting Jul Niels – the famous Danish admiral, head of the defense of the capital of Copenhagen, and Jul Ens – the governor of Norway in the 17th century. Juel Just initially pursued a military career. A graduate of the Kiel Military Academy, he served for a long time in the Dutch and Danish navy. In 1697, he received the rank of commander-captain and became close to the Danish king Frederik IV. At the beginning of the 18th century the Northern War continued. Denmark was an ally of Russia in the struggle against Sweden. In 1709, by order of King Frederik IV, Juel Just became the Danish ambassador to Moscow State. Most of the diplomatic representatives of that time were spies. Envoys recorded political life in the host country in their diaries, recorded important events, decisions of the royal power, and transferred the necessary material to their homeland. Along with this, diplomats left unique material about daily life, travel routes, main stops, trip duration, etc.

This scientific article aims to investigate and reveal Just Juel's stay in Eastern Europe in 1709–1711. The work is based on the Danish diplomat's diaries, drawn up by his personal secretary – Rasmus Erebo, who also took an active part in the trip of the diplomatic mission. The notes left us with unique memories and a record of life in Muscovy, a personal negative attitude towards Muscovites, the Russian bureaucracy and constant drinking.

From June 27 to July 14, 1711, Juel Just stayed in the city of Kyiv, about which he left memories and represented its situation at the beginning of the 18th century, the construction of the Pechersk fortress, a description of monastic life, coverage of the main events of the city at that time, which were witnessed by the Danish delegation.

Keywords: Just Juel, diaries, travel, Kyiv, clergy, monastery, relics, academy, fortress, war.

Юль Юст народився у місті Виборг 14 жовтня 1664 р. у родині Генріха Юля та Софії Хьог. Юль Юст був представником північноютландського дворянського роду Юль (Юель). Рід починався від шерифа замку Скандерборг Енса Юеля. Родовід поділявся на декілька гілок XV–XVII ст. Серед відомих представників, варто виділити Юля Енса – намісника Норвегії у XVII ст., Юля Нільса – відомого данського адмірала, керівника оборони столиці Данії Копенгагена під час шведського вторгнення 1658–1660 pp. Найвідомішим маєтком Юлів був замок Вальдемара поблизу Свендборга, який з 1678 р. і до наших днів належить представникам гілки Юля Нільса. Юль Юст також походив з відомої гілки. По материнській лінії його дід Юст Хьог був державним канцлером. Впродовж 1680–1682 pp. Юль Юст навчався в академії міста Кіль. Його подальша доля тісно пов'язана з військовою справою. Спочатку він служив у голландському флоті. Згодом, його родич Нільс Юль записав юного Юста юнгою у данський флот. Його кар'єра швидко зростала. У 1689 р. Юль Юст став лейтенантом, а у 1690 р. – капітаном. Юль Юст командував кораблем «Ліндурмен» і навіть прийняв бій з англійцями. З 1697 р. він мав чин командор-капітана. У 1704 р. Юль Юст командував яхтою данського короля Фредеріка IV під час його подорожі до Норвегії. Опісля Юль Юст отримав звання командора та увійшов до найближчого оточення короля Данії. За часів Північної війни він командував морською обороною столиці Данії Копенгагена. Паралельно з бойовими діями точилась запекла дипломатична бороть-

Іл. 1.
Невідомий художник.
Портрет Юля Юста.
Початок XVIII ст.

ба. У 1699 р. було утворено Північний союз, який складався з Московської держави, Саксонії та Данії. Після підписання Травендальського миру 18 серпня 1700 р. між Данією, Швецією і Гольштейном, Данське королівство вийшло зі складу Північного союзу і впродовж наступних дев'яти років не брало участі у війні. Після Полтавської битви 1709 р. Данія у жовтні того ж року оголосила війну Швеції та вступила до Північного союзу. За наказом короля Данії Фредеріка IV, данським послом у Московській державі став Юль Юст.

Щоденники данського дипломата Юля Юста з 1712 р. зберігались у державному архіві Копенгагена. Наприкінці XIX ст. російський дипломат та дослідник архівів Данії Юрій Щербачов переклав щоденники російською (Записки Юста Юля 1899). Відомо, що записки були сформовані Расмусом Еребом, який був особистим секретарем Юля Юста. Постать данського дипломата та його записки про подорож до Московської держави тривалий час залишалися не дослідженими. Нещодавно дослідженням щоденників почали займатись українські історики. Статті Ірини Папа (Папа 2018, 2019), репрезентують повсякденне життя данського дипломата під час його перебування в Московії (1709–1711 рр.), а також у у Києві. Також науковиця досліджувала маршрут подорожі данської місії, наводила список міст де були подорожуючі, особисте ставлення Юля Юста до московитів. Володимир Січинський присвятив у своїй праці розділ Юлію Юсту (Січинський 1991). У нашій статті також використано справи Центрального державного історичного архіву України у місті Києві (ЦДІАК України), які стосуються Києво-Печерської лаври, а саме поновлення документів щодо її прав та привілеїв, що згоріли під час пожежі 1718 р.

Перший запис у щоденниках датований 8 квітня 1709 р. Повідомлялось, що таємні радники Християн Сехестед і Отто Краббе, яким було доручено керувати Данією під час від'їзду короля

Фредеріка IV до Італії, викликали Юля Юста до ратуші в Копенгагені, де повідомили йому про пропозицію короля їхати до «його царської високості» у Москву. Юль Юст попросив декілька днів на роздуми, але державні таємні радники дали лише один день для прийняття рішення. Наступного дня Юль Юст дав схвальну відповідь щодо пропозиції короля. Юст попросив Фредеріка IV через таємних радників, аби його довго не залишали в Московії та надали корабель для перевезення необхідних речей разом з помічниками до порту Архангельська (Записки Юста Юля 1899, с. 5). За матеріалами щоденника, таємні радники надали 1000 ригсдалерів в кронах на закупівлю необхідних речей для подорожі. Данія зобов'язувалась платити Юль Юсту річне жалування у розмірі 3000 ригсдалерів у кронах. Згідно з договором, укладеним між Данією та Московією у 1684 р., Московський цар повинен платити данському дипломату 10 ригсдалерів у кронах за добу. До того ж цар надавав безкоштовно послуги підводи, дрова, свічки, воду та будинок (Записки Юста Юля 1899, с. 6). Аналогічну суму у розмірі 10 ригсдалерів у кронах за добу додатково платив король Данії. Дипломатична місія Юль Юста тривала три роки. Відомо, що разом з Юлем у подорож вирушив Петер Фальк – королівський секретар місії, повірений у справах при російському дворі. Расмус Еребо, який також відправився до Москви, був вихідцем з бідної родини свендборгського шкіпера. Відомо, що Расмус вивчав богослов'я у Копенгагенському університеті. Після завершення навчання він планував поїхати у якості пастора в Ост-Індію, але отримав запрошення від Юля Юста відправитись у дипломатичну подорож до Московії. Расмус погодився, оскільки чудово володів латиною та став перекладачем місії. Саме Расмус Еребо написав щоденники про подорож Юля Юста в Московію. До того ж Еребо написав власний щоденник про дипломатичну місію, який нині вважається втраченим.

Загалом, записки про подорож Юля Юста охоплюють період з 8 квітня 1709 р. по березень 1712 р. Юль Юст говорив, що записки не є повним описом Росії, оскільки іноземці погано розуміли російську а московити погано знали латину. Початковий маршрут до Архангельська було змінено. Юль Юст разом зі своїми помічниками відправились у липні 1709 р. з міста Роскільде до Гамбурга, а потім до Берліна та Потсдама, де данський дипломат чекав детальних королівських інструкцій. На початку вересня 1709 р. Юль Юст прибув до міста Нарва, яке було захоплене російською армією 9 серпня 1704 р. у ході Північної війни. У місті Юль Юст повідомив адмірала Ф. Апраксина та російське чиновництво про свій приїзд до Росії. У Нарві Юль Юст гуляв у лісі, оглядав стратегічні фортифікаційні споруди, познайомився з протестантським пастором Г. Брюнінгом, спілкувався з місцевою німецькою громадою. Неочікуваною для Юль Юста стала зустріч у Нарві з царем Петром. Офіційно вручення вірчої грамоти від короля Фредеріка IV царю мало відбутись у Москві. Але ця процедура була організована поспіхом без урочистої аудієнції, що образило данського посла (Папа 2018, с. 6). Вручення грамот відбулось у неформальній обстановці на бенкеті генерал-адмірала Федора Апраксина з приводу дня народження князя Олександра Меншикова. Цікаву розповідь з приводу цього бенкету наводить у своїх щоденниках Юль Юст. Кожна чаша за здоров'я князя супроводжувалась гарматними пострілами. Так сталося, що вірчі грамоти намокли у річці, Юль Юст довго їх висушував, але потім грамоти замерзли у скрині і данському послу довелось покласти їх у теплій кімнаті. На цьому історія з грамотами не завершилась. Поруч з будинком, де жив Юль Юст, загорілась лабораторія, де були феєрверки. Посол почав тікати, рятуючи своє життя та вірчі грамоти. В результаті данський посол, його будинок та грамоти не постраждали (Записки Юста Юля 1899, с. 97).

У щоденниках дуже часто присутня інформація про «пірушки» тобто бенкети з використанням міцних алкогольних напоїв. Наприклад, після бенкету на честь дня народження князя Меншикова, вздовж дороги лежали п'яні представники московської еліти. Юль Юсту це нагадувало поле після битви «усіяне трупами убитих» (Записки Юста Юля 1899, с. 98). Данський дипломат доволі негативно відгукувався про російську традицію надмірного використання алкоголю під час бенкетів. Юля Юста змушували постійно вживати міцні напої під час обідів, бенкетів, що сильно вплинуло на його здоров'я. Негативно Юль Юст відгукувався про московитів. За словами данського посла, «з росіянами краще вирішувати справи, використовуючи міцні напої і подарунки, бо право і справедливість тут недійсні» (Папа 2018, с. 6). За словами Юля Юста, іноді при зносинах з росіянами допомагала лайка і потрібно було говорити з ними грубо, тоді вони тебе розуміли. Якщо з ними говорити «ласкаво», то від них нічого неможливо добитися (Січинський 1991, с. 43). Юль Юст за три роки дипломатичної служби в Росії відвідав такі міста, як Москва, Санкт-Петербург, Твер, Калугу, Новгород, Севськ, захоплене у шведів місто Виборг, Нарву (Папа 2019, с. 92). Юль Юст звертав також увагу на неосвіченість московських православних ієрархів, чиновників та пересічного російського населення (Січинський 1991, с. 43). До того ж, московське духовенство не володіло латиною, що призводило до численних непоро-

зумінь. Також серед основних незручностей він згадував грабежі в містах Московії, відсутність свічок, високі ціни на продукти та обмежені запаси дров у зв'язку з Північною війною. Погано були розвинуті міжміські дороги, не вистачало придорожніх дворів для перепочинку. Поштова комунікація в Росії була однією з найгірших в Європі. З листопада 1709 р. по січень 1710 р. Юль Юст не міг відіслати до Данії листи. Згодом Юль Юст відправляв листи до Кенігсбергу, що коштувало йому 99 копійок або 8 данських скилінгів, що тоді становило значну суму (Записки Юста Юля 1899, с. 132). До того ж данський дипломат робив копії листів через те, що часто вони губились по дорозі до Данії. Данський дипломат мав надсилати повідомлення регулярно, однак часто це було важко зробити. Навіть був випадок, коли Юль Юст надіслав данському королю 32 листи в одному пакеті (Папа 2018, с. 8). Можна зробити висновок, що така часта зміна дипломатичних представників Данії у Московії пояснюється тим, що була практично відсутня нормальна система комунікації через листування. У той же час в Європі поштова система набагато випереджала російську.

Юль Юст разом зі своїм данським оточенням виконував обов'язки посла до 21 грудня 1711 р., поки згідно з грамотою короля Фредеріка IV був відкликаний з Росії. Відомо, що незадовго перед офіційним відкликанням Юль Юст у червні – липні 1711 р. відвідав місто Київ. З 21 по 27 червня Юль Юст проїхав від містечка Борзна (сучасна Чернігівська область) до лівого берега Дніпра. Делегація зупинилась в районі Наводницької переправи. За наказом Київського губернатора Дмитра Михайловича Голіцина, у місто пропускали всіх охочих, але з міста могли виїхати тільки ті особи, які мали паспорт (перепустка) від губернатора. За цим слідувала сторожа, місто було оточене військовими. Це робилося для того, щоб не відбувались масові втечі російських військових, які тоді будували Печерську фортецю.

Вранці 27 червня 1711 р. Юль Юст послав секретаря Петра Фалька до Д. М. Голіцина з новою про прибуття данської місії до Києва. Дмитро Голіцин направив свого поручика, оскільки губернатор за станом здоров'я не зміг зустріти його особисто. Юль Юсту та його помічникам надали будинки для проживання на Подолі. Наступного дня губернатор запросив Юль Юста до себе на обід. Данець описав поширену серед російського чиновництва традицію ніколи не зустрічати першими будь-якого іноземця. Якщо ж іноземець наполягав, аби його першим зустріли офіційні особи, останні потім робили іноземному представнику «різні неприємності». Відповідне положення можна було виправити хабарями і «міцними напоями» (Записки Юста Юля 1899, с. 343). Основна причина зупинки данської дипломатичної місії у Києві полягала у ремонті екіпажів та кінської зброї. У місті Юль Юст залишився на довгий період, оскільки багато ремісників померло через чуму, через що ремонт йшов повільно. Губернатор Д. Голіцин наказав ремісникам покинути свою роботу і займатися виключно екіпажами данського посла. Данці перебували у місті 17 днів (з 27 червня по 14 липня). Найбільшим є запис у щоденниках від 2 липня 1711 р. Юль Юст відвідав Софійський собор, де познайомився з Київським митрополитом, який чудово знав латину (мова йде про Київського митрополита Йоасафа Кроковського (1708–1718 рр.))

З дозволу Д. Голіцина, данська делегація відвідала Печерську фортецю, яка тоді активно будувалась, а також Києво-Печерську лавру. Про обитель і систему печер був залишений деталізований опис у щоденниках. Губернатор наказав коменданту Печерської фортеці (полковнику Гейсену) показати іноземцям Ближні і Дальні печери Лаври. Супроводжували делегацію двоє печерських монахів, які чудово володіли латиною і розповіли данцям про історію створення печер, життя святих. Згідно з матеріалів щоденника, Юль Юсту та його оточенню показали 50 нетлінних тіл святих (Записки Юста Юля 1899, с. 344). У печерах подорожуючі проходили повз корені дерев, які їли тогочасні паломники оскільки вони виліковували від «дурної хвороби» (Записки Юста Юля 1899, с. 345). Далі у щоденниках данського посла висвітлені історії святих, похованих у печерах, про яких розповіли іноземцям монахи. У записках не вказані імена святих, про яких йде мова, висвітлений лише матеріал з їх життів. Можна припустити, що у записках фіксується історія Іоана Багатостраждального, який був закопаний наполовину у землю через боротьбу з похиттю (Записки Юста Юля 1899, с. 344). Інший святий, про якого розповідав Юль Юст у своїх щоденниках, не називаючи ім'я, жив затворним життям, побачив янгола в образі сатани, який наказував поклонитись йому, після чого він потрапить до раю. Старець поклонився і тут же вдарив в дудки, гуслі і тимпани і стали біси з ним танцювати, знесиливши його. Наступного дня преподобний Антоній приніс затвірнику хліб, але він не відгукнувся. Тоді преподобний Антоній, зрозумівши що старець помер, наказав відкопати та поховати його. Але монах виявився живим. Вочевидь, згідно з інформацією, наведеною у щоденниках, тут мова йде про Ісаакія Затвірника (спочив у 1090 р.), який похований у Ближніх печерах. Його життя висвітлене

Іл. 2. Києво-Печерська лавра. Гравюра другої половини XVII ст.

у Києво-Печерському патерику та у Четїї Мінеях Дмитра Туптала (Туптало 2016, с. 180–184). Далі у щоденниках Юль Юста репрезентована розповідь про одного зі Смоленських єпископів, труна з тілом якого начебто припливла зі Смоленська по Дніпру до Києва. Печерські монахи які пізнали єпископа, поховали його у Ближніх печерах. Ця легенда, котра висвітлена у записках говорить про Меркурія, єпископа Смоленського, який загинув від рук монголів у 1239 р. У печерах, як розповідали данській делегації монахи, спочиває Михайло Сирин, перший митрополит Київський (988–992 рр.). Постать Михаїла доволі дискусійна серед істориків, передусім через достовірність обіймання ним митрополії і чи взагалі його потрібно вважати першим Київським митрополитом за часів князя Володимира. Свого часу мощі Михаїла спочивали у Ближніх печерах, згодом їх перенесли до Успенського собору Києво-Печерської лаври.

На початку XVIII ст. у печерах більше нікого не ховали. Цікавий приклад наводиться у щоденниках про постать одного німця Мікеля з Кенігсбергу, який був капельмейстером але, переживуючись від скандалу втік до Києва, де розпочав жити праведним життям, прийняв православ'я та вочевидь проживав у Лаврі. Після смерті, згідно з його заповітом, поховали у Ближніх печерах. Тіло почало розкладатись та сильно тхнути у печерах. Монахи змушені були його перепоховати і винести з печери. Відповідна історія на той час свідчила про несправедливе «блудне» життя (Записки Юста Юля 1899, с. 345–346). Наведена інформація у щоденниках дуже схожа із життєм Онисифора Сповідника (спочив у 1148 р.), похованого у Ближніх печерах. У Онисифора був духовний син чернець, який прикидався постником, але потайки вживав багато їжі та пив вино. Після його раптової смерті братія поховала його у печерах, але дуже скоро печера наповнилась смородом. Навіть відспівували його на відстані. Онисифору Сповіднику з'явилося видіння від св. Антонія, який гнівався через поховання грішника у печерах. Потім до нього прийшов янгол, який відповів йому «У повчання всім хто грішить». Після чого братія разом з ігуменом Пиміном та Онисифором, порадившись, винесли тіло грішника з печери та поховали його в землі. Ця подія відбулась у XII ст. та зафіксована у Печерському патерику. Після завершення екскурсії Юль Юст придбав Печерський патерик про життя святих, які спочивають у Ближніх печерах. Далі іноземці відвідали Успенський собор. На шляху до собору данці побачили невелику баню біля входу до печер, де лікували психічно-хворих людей. Монахи у баню саджали хворих, які перебували без їжі зачиненими дві доби. Опісля того, начебто люди одужували. Юль Юст піддавав скептицизму цей метод лікування, запитуючи чи завжди таке лікування успішне? Монахи відповідали, що «Бог кому захоче допомогти, тому й допомагає» (Записки Юста Юля 1899, с. 346).

Успенський собор згідно з матеріалами щоденника мав десять позолочених бань, а всередині був прикрашений золотими та срібними предметами, фресками і позолоченим іконостасом. Слід зазначити що Юль Юст один із останніх іноземних подорожуючих фіксує Успенський собор до Великої пожежі 1718 р. коли Печерський монастир був значно пошкоджений, особливо монастирські архіви і значна територія Верхньої лаври. У 1730–1740 х рр. постане оновлений собор у стилі козацького бароко. Варто відзначити, що Печерський монастир повторно отримав статус Лаври від Московського патріарха Іоакима (Савелова) у 1688 р. Це підтверджує царська грамота Петра I від 31 травня 1720 р. (ЦДІАК України, Ф. 220, оп. 1, спр. 288, арк. 1–8), та грамота Єлизавети Петрівни від 3 листопада 1742 р. про підтвердження надання Києво-Печерській лаврі право ставропігії (ЦДІАК України, Ф. 220, оп. 1, спр. 344, арк. 1–4). У

Іл. 3.
Хресний хід навколо
Успенського собору.
Гравюра Л. Тарасевича
1702 р.

царських грамотах Києво-Печерська лавра отримувала підтвердження всіх привілеїв, які згоріли у пожежі 1718 р., а саме від князя Андрія Боголюбського 1159 р., константинопольського патріарха Максима 1481 р., константинопольського патріарха Ієремії 1597 р., константинопольського патріарха Рафаїла 1603 р., єрусалимського і палестинського патріарха Феофана 1620 р., єрусалимського патріарха Паїсія 1649 р., константинопольського патріарха Парфенія 1657 р., константинопольського патріарха Іоанікія 1659 р., московського патріарха Іоанікія 1688 р., підтверджувались знищені укази Петра I, про обрання архімандритом Лаври ректора Києво-Братського монастиря Іоасафа Кроковського, від 7 березня 1711 р., право на ставропігію. Ставропігія Києво-Печерської лаври мала важливе значення для обителі. Вона передбачала незалежність від Київського митрополита і пряму підзвітність Патріарху. У XVIII ст. Києво-Печерська лавра володіла близько 200 вотчин, 300 тис. десятин орної землі, 400 тис. десятин лісових угідь, 76 тис. підданих, а також шинками, млинами, цегельними заводами, гутами тощо. Лавра була великим землевласником та потужним фінансовим центром (Коваль та ін. 1997, с. 13). Наприкінці XVII – на початку XVIII ст. територія монастиря почала активно забудовуватись. У 1679 р. над Дальніми печерами зведено церкву зачаття св. Анни. Над Ближніми печерами у 1700 р. збудовано нову кам'яну Хрестовоздвиженську церкву, яку бачив Юль Юст з іноземними представниками. За кошти гетьмана Івана Мазепи у 1698–1701 рр. було збудовано фортечний мур навколо Верхньої лаври з чотирма вежами та трьома брамами. У 1696 р. будується економічна брама та Всіхсвятська церква за кошти І. Мазепи. Взагалі, гетьман І. Мазепа вклав величез-

ні кошти в розвиток та оновлення лаври. Як свідчить робота Л. Михайлини, гетьман з власних статків виділив 20500 дукатів на позолочення бані Успенського собору; 73000 на будівництво дзвіниці та новий дзвін; 1 мільйон на мур довкола Верхньої лаври а також 180000 імперіалів на особисті потреби Лаври (Михайлина та ін. 2015, с. 54). У 1687 р. Успенський собор був пошкоджений пожежею. Впродовж 90 х рр. XVII ст. та першого десятиліття XVIII ст., собор зазнавав перебудов і трансформацій. Останнє масштабне оновлення відбулось до 1701 р. Реконструйований вигляд собору репрезентують гравюри І. Мігури (1702 р.), Леонтія Тарасевича (1702 р.) та ін. Таким його бачили іноземні представники на чолі з Юль Юстом.

Про Київ щоденники говорять наступне. Місто поділяється на три основні частини. Поділ, де проживала більшість населення міста. Цей район розташовується під горами на березі Дніпра, з Півночі місто укріплене дерев'яною кріпосною стіною другої половини XVII ст. Ландшафт, на думку Юль Юста, захищав Поділ від татарських набігів. На Подолі розташовувалась Києво-Могилянська академія, яка за словами данця, сильно постраждала від чуми. Із 2000 студентів вижило і продовжило навчатись лише 100 (Записки Юста Юля 1899, с. 346). Ректором академії був Феофан Прокопович. На території Верхнього міста розташовувалась система укріплень, за словами Юль Юста, вже застарілого зразка хоч і побудована лише за 20–30 років до приїзду данця. У Верхньому місті стоїть головний Софійський собор та резиденція Київського митрополита. Найбільше серед районів Юль Юсту сподобався Печерськ і передусім Києво-Печерська лавра. Також він звернув увагу на Печерську фортецю.

Наступний допис датований 10 липня. Юль Юст деталізовано описав посвяту єпископа у Софійському соборі, де була присутня тогочасна київська світська еліта на чолі з губернатором, данські представники, духовенство на чолі з Київським митрополитом. Щоденники висвітлюють православні обряди з посвяти єпископа. Наприкінці служби з верхніх хорів собору була «прекрасна музика», митрополит став у Царських врат, омив над великим тазом з водою руки, охрестив купель хресним знаменням і передав до князю Д. Голіцину. Князь обмочив пальці рук і промив очі. Так зробили всі світські представники. Після цього ритуалу один із архимандритів оголосив проповідь церковнослов'янською. Наприкінці служби духовенство роздавало прихожанам хліб. Того ж дня все київське духовенство та світські особи провели обід у губернатора Д. Голіцина (Записки Юста Юля 1899, с. 349). 14 липня губернатор Д. М. Голіцин попрощався з Юль Юстом та його оточенням. У той день іноземці покинули Київ у полагоджених екіпажах у напрямку Василькова та Білої Церкви.

Отже, щоденники Юль Юста репрезентують політичне та побутове життя у Східній Європі на початку XVIII ст. Московія тоді перебувала у стані війни зі Швецією у рамках Північної війни. Наслідком цього була постійна мілітаризація міста Києва. Активні бойові дії призвели до спорудження Печерської фортеці, свідком будівництва якої стала данська дипломатична місія на чолі з Юль Юстом. Паралельно з цим існувала Старокиївська фортеця, на яку на початку XVIII ст. з російського бюджету витрачалось значно більше коштів та ресурсів, ніж на Печерську. Старокиївська фортеця була ліквідована лише на початку XIX ст. як морально застаріла. Слід зазначити, що у записках Юль Юста практично відсутня деталізована інформація про Печерську фортецю. Хоч у той час велось активне будівництво печерських укріплень за наказом Петра I із залученням навіть шведських військовополонених, у щоденниках Юль Юста присутня лише загальна інформація в контексті опису печер Лаври та міста. Відомо, що у 1706 р. цар Петро I відвідував Київ. Старою київською фортецею у Верхньому Києві цар був незадоволений. Він наказав будувати нову фортецю навколо Києво-Печерської лаври.

Київ очима Юль Юста – це потужне релігійне місто. Його вразила освіченість місцевого духовенства та приємно здивувало знання монахами латини, на відміну від московського духовенства. У щоденниках детально описана Києво-Печерська лавра, Софійський та Успенський собори, тогочасний ландшафт міста та передмість Києва, зокрема можна згадати як іноземна делегація важко покидала Київ. 14 липня 1711 р. Юль Юст та його оточення витратили цілий день на перетин Наводницького яру та підйом на Звіринецьке плато через круті підйоми і важкість шляху.

В цілому для Юль Юста дипломатична подорож до російського царя Петра I згідно з даними щоденників була важким випробуванням. Часті і тривалі алкогольні «пірушки», суровий московський клімат підірвали здоров'я данського дипломата. Дипломатична місія не мала успіху, натомість було збережено унікальні щоденники які залишили нам цікаві деталі побутового життя як московської політичної еліти, так і буття численних міст і містечок, у яких проживав Юль Юст, серед яких було місто Київ.

Список використаних джерел та літератури

- ЗАПИСКИ ЮСТА ЮЛЯ датского посланника при Петре Великом, 1899, Перевел с датского Щерба-
чев Ю. Н. Москва.
- МИХАЙЛИНА Л, СІТКАРЬОВА О., та ін., 2015, Успенський собор. Науково-популярне видання. «Балтія друк».
- ПАПА, І. Ю., 2018, (Не) повсякденне життя данського дипломата в Росії. (За матеріалами щоденника
Юля Юста, 1709–1711). Наукові записки НаУКМА. Т. 1. Історичні науки. 2018, 3–10.
- ПАПА, І., 2019, «En by i Rusland»: Уявлення данських мандрівників про ранньомодерну Росію. (За ма-
теріалами подорожнього щоденника Юста Юля 1709–1711 рр.). 83–95. [Електронний ресурс]. Режим
доступу: <https://www.academia.edu/39654995/>.
- СІЧИНСЬКИЙ, В., 1991, Чужинці про Україну. Львів: «Світ».
- Скарби Києво-Печерської лаври, 1997, Автори-упорядники: Коваль О., Ковальова Л., Гришин А., та ін.
Київ: «Мистецтво».
- ТУПТАЛО, Д., 2016, Життя Святих (Четї Мінеї). Том VI: Лютий. Переклад Сироїд Д. Львів: «Свічадо».
- Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК України) Ф. 220, оп. 1. спр. 288, 8 арк.
- Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК України). Ф. 220, оп. 1. спр. 344, 4 арк.

References

- MYKHAILYNA, L, SITKAROVA, O., ta in., 2015, Uspenskyi sobor [Dormition Cathedral]. Naukovo-populiarne
vydannia. «Baltia druk». [In Ukrainian].
- PAPA, I. Yu., 2018. (Ne) povsiakdenne zhyttia danskoho dypломата v Rosii. (Za materialamy shchodennyka
Yulia Yusta, 1709–1711) [The (non) everyday life of a Danish diplomat in Russia. (Based on the materials of the
diary of Yulia Just, 1709–1711)]. Naukovi zapysky NaUKMA. T.1. Istorychni nauky. 2018, 3–10. [In Ukrainian].
- PAPA, I., 2019. «EN BY I RUSLAND»: Uiavlennia danskykh mandrivnykiv pro rannomodernu Rosiiu (Za
materialamy podorozhnoho shchodennyka Yusta Yulia 1709–1711 rr.) [«En by i Rusland»: Danish travelers'
perceptions of early modern Russia. (According to the materials of the travel diary of Just Yulia 1709–1711).
83–95. [Online]. Available from: <https://www.academia.edu/39654995/> [In Ukrainian].
- SICHYNSKYI, V., 1991, Chuzhyntsi pro Ukrainu [Foreigners about Ukraine]. Lviv: «Svit». [In Ukrainian].
- Skarby Kyevo-Pecherskoi lavry, 1997, [Treasures of the Kyiv-Pechersk Lavra]. Avtory-uporiadnyky: Koval O.,
Kovalova L., Hryshyn A., ta in. Kyiv: «Mystetstvo». [In Ukrainian].
- Tsentrалnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy [Central State Historical Archive of Ukraine], m. Kyiv. Fond
220, opys. 1. sprava. 288, 8 arkushy.
- Tsentrалnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy [Central State Historical Archive of Ukraine], m. Kyiv. Fond
220, opys. 1. sprava. 344, 4 arkushy.
- TUPTALO, D., 2016. Zhyttiia Sviatykh (Cheti Minei) [Lives of the Saints (Chetia Minei)]. Tom VI: Liutyi. Pereklad
Syroid D. Lviv: «Svichado». [In Ukrainian].
- ZAPISKI YUSTA YULIA, 1899, datskoho poslannika pri Petre Velykom [Notes of Just Jul, Danish envoy to
Peter the Great]. Perevel s datskoho Shcherbachev Yu. N. Moskva. [In Russian].

Перебування данської дипломатичної місії у Києві (а матеріалами щоденника Юля Юста 1709–1711 рр.)

Юль Юст походив від відомого північноютландського дворянського роду Юль (Юель). Серед відомих представників роду варто виділити Юля Нільса – відомого данського адмірала, керівника оборони столиці Копенгагена та Юля Енса – намісника Норвегії у XVII ст. Юль Юст спочатку займався військовою кар'єрою. Випускник військової академії міста Кіль, довгий час служив у голландському та данському флоті. У 1697 р. отримує звання командор-капітана та стає наближеним до короля Данії Фредеріка IV. На початку XVIII ст. тривала Північна війна. Данія була союзником Росії у боротьбі зі Швецією. У 1709 р. за наказом короля

Фредеріка IV, данським послом у Московській державі став Юль Юст. Більшість тогочасних дипломатичних представників були шпигунами. Посланці фіксували у своїх щоденниках політичне життя в країні перебування, записували важливі події, рішення королівської (царської) влади та передавали необхідний матеріал на батьківщину. Разом із цим, дипломати залишили унікальний матеріал про повсякденне життя, маршрути подорожі, основні зупинки, тривалість поїздки, тощо.

Дана наукова стаття ставить за мету дослідити і розкрити перебування Юля Юста у Східній Європі у 1709–1711 рр. Робота спирається на щоденники данського дипломата, оформлені його особистим секретарем – Расмусом Еребом, який також брав активну участь у подорожі дипломатичної місії. Записки залишили нам унікальні спогади та фіксацію життя у Московії, особисте негативне ставлення до московитів, російського чиновництва та постійного пияцтва.

З 27 червня по 14 липня 1711 р. Юль Юст перебуває у місті Києві, про яке залишив спогади та репрезентував його становище на початку XVIII ст., будівництво Печерської фортеці, опис монастирського життя, висвітлення головних тогочасних подій міста, свідком яких і стала данська делегація.

Ключові слова: Юль Юст, щоденники, подорож, Київ, духовенство, монастир, мощі, академія, фортеця, війна.

Roman Potiomka, M. A. in History, Faculty of History, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Роман Потьомка, магістр історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-0443-0819>

Received: 03.05.2024

Advance Access Published: October, 2024